

حق مؤلف در دنیای دیجیتال

• داریوش مطلبی^۱

دانشجوی دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات

چکیده:

حق مؤلف را حمایت قانونی از ناشر یا پدیدآورنده، از طریق ممانعت از تکثیر غیر مجاز آثار آنان تعریف می‌کنند و حمایت آن گستره وسیعی از فعالیت‌های خلاقانه بشر را شامل می‌شود. گسترش روزافزون فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی و همچنین شکل‌گیری نشر الکترونیک و امکان انتقال اطلاعات از طریق رسانه‌های جدید و در بسترهای الکترونیک، تغییر و روزآوری قوانین حق مؤلف را ضروری ساخته است. با گسترش روزافزون رسانه‌های اطلاعاتی دیجیتال و شکل‌گیری اینترنت، قوانین حق مؤلف با چالش‌ها و مشکلات زیادی روبرو شده‌اند. قوانین حق مؤلف برای حمایت از منابع منتشر شده در محیط الکترونیک، تغییرات گسترده‌ای در سطح بین‌المللی پذیرفته است. در این مقاله سعی شده است علاوه بر ارائه تعریفی از حق مؤلف و تاریخچه مختصر آن، ویژگی‌های تأثیرگذار محیط دیجیتال بر قوانین حق مؤلف، حقوق مؤلف در محیط دیجیتال و منابع دیجیتال تحت حمایت قوانین حق مؤلف، مورد بررسی قرار گیرند.

کلیدواژه‌ها: حق مؤلف، کپی‌رایت، حق نشر، حق مؤلف در اینترنت، منابع دیجیتال.

مقدمه

گردید که در آن ابتدایی‌ترین حقوق پدیدآورندگان تدوین شده بود.

حق مؤلف را «حمایت قانونی از ناشر یا پدیدآورنده از طریق ممانعت از تهیه نسخه غیر قانونی و غیر مجاز از آثار آنان» (استلاکینین، ۱۳۷۹، ۲۷۷) و یا «امتیاز و حق انحصاری بهره‌برداری و فروش یک اثر که از طریق دولت به یک نویسنده، آهنگ‌ساز، هنرمند و جز آن و وارثین آنها اعطا می‌شود، به نحوی که می‌توانند هر بار که اثر چاپ می‌شود حق تألیف آن را دریافت کنند و هیچ‌کس بدون اجازه مؤلف یا وارثین او حق چاپ و استفاده از اثر نداشته باشد» (سلطانی، ۱۳۷۲، ۱۱۹) تعریف می‌کنند.

با دقت در تعاریف ارائه‌شده در می‌یابیم که حق مؤلف

با پیشرفت صنعت چاپ، تولید سریع و ارزان کتاب میسر شد. با دسترسی بیشتر مردم به کتاب، دگرگونی‌های اجتماعی و فرهنگی و رشد باسوادی در قرن‌های ۱۵ و ۱۶، تقاضا برای کتاب‌های چاپی با گسترش روزافزونی همراه شد و کم‌کم تولید و نشر کتاب به صنعتی پر درآمد تبدیل شد، تکثیر غیرمجاز برخی سودجویان از آثار منتشر شده، ناشران و مؤلفان را به فکر انداخت تا در مقابل تکثیرهای غیرمجاز چاره‌ای بیندیشند و حمایت از حقوق مؤلفان و ناشران در برابر نسخه‌برداری غیرمجاز، به‌عنوان اصلی مهم و ابزاری برای در «دسترس عموم قراردادن آثار» مورد توجه قرار گرفت و اولین قانون حق مؤلف^۲ به‌نام قانون «آن» در انگلیس وضع

با توجه به حجم فراوان اطلاعات در شبکه‌های اطلاع‌رسانی و اینترنت، و به خطر افتادن حق صاحبان این آثار در اثر استفاده غیرمجاز از آنها، لزوم حمایت از آثار موجود بر روی اینترنت غیر قابل تردید است

گستره وسیعی از آثار را در بر می‌گیرد. در حقیقت حق مؤلف همه آثاری که حاصل خلاقیت فکری بشر است را در بر می‌گیرد و با گسترش دامنه دانش و ابداع رسانه‌های جدید، حوزه آن نیز گسترده‌تر می‌شود. رشد روزافزون نشر و انتقال اطلاعات از طریق رسانه‌ها و در محیط‌های مختلف، ضرورت تغییر و روزآمدسازی قوانین حق مؤلف را بیشتر می‌کند، تا جایی که به نظر می‌رسد با ورود به عصر دیجیتال قوانین حق مؤلف سنتی در مواجهه با نیازهای دنیای جدید، با مشکلات زیادی روبرو باشد.

با توجه به حجم فراوان اطلاعات در شبکه‌های اطلاع‌رسانی و اینترنت، و به خطر افتادن حق صاحبان این آثار در اثر استفاده غیرمجاز از آنها، لزوم حمایت از آثار موجود بر روی اینترنت غیر قابل تردید است و تنها با ارائه اختیارات معقول به صاحبان حقوق برای کنترل فرآیند استفاده از آثار و نیز فراهم‌آوری امکان کسب درآمد از طریق این آثار است که می‌توان انگیزه تولید و توزیع آثار فکری خلاقه را تقویت کرد. درعین حال می‌توان بین حقوق خصوصی و منافع عمومی نیز توازن معقولی برقرار کرد.

تاریخچه حمایت از حق مؤلف در جهان

همان‌طور که اشاره شد، با ابداع صنعت چاپ و افزایش شمارگان کتاب‌ها و افزایش تقاضا برای کتاب، تکثیر غیرمجاز آثار نیز افزایش یافت. برای جلوگیری از این مسئله، حق مؤلف و حمایت از پدیدآورندگان و ناشران در برابر تکثیر غیرمجاز آثار مطرح گردید. در ادامه به‌اختصار به برخی از قوانین مهم و

تأثیرگذار حوزه حق مؤلف در جهان اشاره می‌شود:

۱۷۱۰، «قانون آن» به‌عنوان اولین قانون از سوی پارلمان انگلیس وضع شد.

۱۷۴۱، به دستور پادشاه دانمارک، حقوق مؤلفان دانمارک به رسمیت شناخته شد.

۱۷۹۰، ایالت متحده آمریکا اولین قانون فدرال خود در خصوص حق مؤلف را منتشر کرد.

۱۸۸۶، اولین موافقت‌نامه بین‌المللی برای حمایت از حق مؤلف در برن (سوئیس) منعقد شد. این موافقت‌نامه به «میثاق برن برای حمایت از آثار ادبی و هنری» شهرت یافت. سازمان جهانی مالکیت معنوی در ژنو (سوئیس) مسئول اجرای میثاق برن شد.

۱۹۶۸، میثاق بین‌المللی حمایت از اجراکنندگان و تولیدکنندگان صوت - نگاشت‌ها^۱ و سازمان‌های پخش (میثاق رُم)؛

۱۹۷۱، میثاق حمایت از تولیدکنندگان صوت - نگاشت‌ها در مقابل نسخه‌برداری غیرمجاز از صفحات آنها (میثاق صوت - نگاشت‌ها)؛

۱۹۷۴، میثاق مربوط به توزیع و پخش علایم حامل برنامه از طریق ماهواره‌ها (بروکسل، معروف به میثاق ماهواره‌ها)؛ درحقیقت تجدیدنظر در قوانین و ایجاد میثاق‌هایی چون رُم، بروکسل و تریپس حاصل تغییراتی است که در بسسترهای اطلاعاتی و نیازهای ناشی از توسعه فن‌آوری به وجود آمده است.

۱۹۹۳، موافقت‌نامه تریپس^۲ که درباره جنبه‌های تجاری

محیط دیجیتال اجازه می‌دهد آثار خلق شوند که به آسانی نمی‌توان برای آنها مؤلف انسانی تعیین کرد مثل موسیقی، عکس و متون ساده که با استفاده از برنامه‌های رایانه‌ای ایجاد می‌شوند؛ تشخیص اینکه پدیدآورندگان این آثار چه کسانی هستند، بسیار مشکل است

حقوق مالکیت معنوی سند پاریس در میثاق برن را شامل می‌شود، به‌عنوان بخشی از «دور مذاکرات اروگوئه» زیر نظر گات سابق (سازمان تجارت جهانی کنونی) منعقد گردید که مقرراتی نیز در مورد حمایت از حق مؤلف دارد.

۱۹۹۶، «معاهده حقوق مالکیت ادبی و هنری سازمان جهانی مالکیت فکری»^۵ که به تأثیر فناوری‌های دیجیتالی بر حوزه حقوق آثار ادبی و هنری می‌پردازد.

۱۹۹۶، معاهده آثار اجرایی - نمایشی و آوانگاشت‌های واپیو^۶ که برخی «حقوق جانبی» نظیر حقوق اجراکنندگان آثار اجرایی، نمایشی و حقوق تولیدکنندگان آوانگاشت‌ها را مورد حمایت قرار می‌دهد.

تاریخچه حمایت از حق مؤلف در ایران

با توجه به اهمیت قوانین تصویب شده در ایران، در این قسمت به قوانین مرتبط با حق مؤلف ایران به اختصار مطرح می‌شوند:

۱۳۰۴ (۱۵ مرداد)، مواد ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷ و ۲۴۸ از فصل یازدهم مبحث دسیسه و تقلب در کسب و تجارت از قانون مجازات عمومی. این مواد، برای چاپ بدون مجوز اثر یا تصنیفی دیگر، استفاده از آثار مؤلف و مصنف اثری دیگر بدون ذکر مأخذ، فروش یا وارد خاک کشور کردن یک اثر دیگری و چاپ تألیف یا تصنیف دیگری با نامی غیر از نام صاحب‌اثر، پرداخت غرامت پیش‌بینی کرده است.

۱۳۴۸، «قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان»، به‌عنوان نخستین قانون مستقل در خصوص پدیدآورندگان از تصویب مجلس شورای ملی گذشت و به موجب ماده ۳۲ این قانون، مواد ۲۴۵ تا ۲۴۸ قانون جزا فسخ صریح شد. آیین‌نامه اجرایی آن نیز در تاریخ ۴ دی ماه ۱۳۵۰ به تصویب هیأت وزیران رسید.

۱۳۵۱، به‌منظور تکمیل قانون سال ۱۳۴۸، لایحه مستقلی به نام «قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی» به مجلس ارائه کرد و در نهایت در سال ۱۳۵۲ قانونی به همین نام تصویب شد. این قانون که تکثیر کتاب‌ها و نشریات به همان زبان و شکل چاپ شده، و نسخه‌برداری یا ضبط یا تکثیر آثار صوتی را به قصد بهره‌برداری مادی از آنها (مواد ۲ و ۳) ممنوع کرده بود، ضمن پای‌بندی به همه مفاد قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان، حمایت از تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی بیگانه را - مطابق ماده ۶ - به وجود عهدنامه یا معاهده متقابل منوط دانست.

۱۳۷۹، با توجه به نیازهای روز و شکل‌گیری رسانه‌های الکترونیکی «قانون حمایت از نرم‌افزارهای رایانه‌ای»، به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. با تصویب این قانون، حوزه حمایت ملی از مالکیت فکری در ایران گسترش یافت و اکنون تقریباً همه زمینه‌های لازم را در برمی‌گیرد. بر اساس این قانون «هرگونه دخل و تصرف غیرمجاز از طریق ورود یا خروج، ضبط و ذخیره، پردازش و انتقال داده‌ها و نرم‌افزارهای رایانه‌ای و ایجاد یا ورود انواع ویروس‌های رایانه‌ای و امثال آن جرم محسوب می‌شود؛ و مرتکب علاوه بر جبران خسارت وارده، به مجازات حبس از سه ماه تا یک سال و یا جزای نقدی از یک صد هزار تا ده میلیون ریال محکوم خواهد شد».

۱۳۸۲، «قانون تجارت الکترونیک» حاوی مقررات مهمی در حوزه مالکیت فکری است. این قانون، فصل‌هایی را به حمایت از حقوق مؤلف در بستر مبادلات الکترونیکی، حمایت از اسرار تجاری و علائم تجاری و مجازات نقض اختصاص داده است.

چنانچه قوانین ایران در عمل و اجرا با مشکل روبرو نشوند و محاکم و داوران بتوانند بر اساس مفاد آن‌ها رأی مناسبی صادر کنند، می‌توان حقوق پدیدآورندگان ایرانی را در محدوده قانونی کشور تأمین و تضمین کرد، البته نارسایی‌هایی^۷ در قوانین حق مؤلف وجود دارد که رفع آنها ضروری است که از ذکر آنها در این مقاله خودداری می‌شود. در ادامه به ویژگی‌های محیط دیجیتال که در قوانین حق مؤلف تأثیرگذار هستند اشاره می‌شود.

ویژگی‌های تأثیرگذار محیط دیجیتال بر قوانین حق مؤلف

قوانین مربوط به حق مؤلف، از قوانینی هستند که با تغییرات روزافزون دنیای نشر و رسانه‌های اطلاعاتی و نیز ویژگی‌های منحصربه‌فردی که رسانه‌ها و محیط الکترونیک فراهم می‌کند، نیازمند بازنگری هستند. هر چند این تغییرات در ماهیت قوانین تغییری ایجاد نمی‌کند ولی چون اجرای هر قانونی تحت تأثیر ویژگی‌های رسانه‌های تحت حمایت و ماهیت آنهاست، روزآوری قوانین ضروری به نظر می‌رسد. در ادامه به برخی از ویژگی‌های محیط دیجیتال که قوانین حق مؤلف را تحت تأثیر قرار می‌دهند، اشاره می‌شود:

محیط دیجیتال اجازه می‌دهد آثار خلق شوند که به‌آسانی نمی‌توان برای آنها مؤلف انسانی تعیین کرد مثل موسیقی، عکس و متون ساده که با استفاده از برنامه‌های

محیط دیجیتالی
توانایی‌هایی بیش از
باز تولید صرف اطلاعات
را دارد و می‌تواند
اطلاعات را تغییر شکل
داده و به جای دیگری
منتقل کند. به این ترتیب
استفاده‌کننده نهایی
ممکن است آن را مصنوع
اصلی قلمداد کند که به
زیان اعتبار و آبروی
ناشر تمام می‌شود

نظام حق مؤلف منتشر شده باشد و اگر پدیدآورنده، تبعه کشورهای عضو نبوده، اثر به‌طور همزمان در کشور غیر عضو منتشر شده باشد. با شکل‌گیری محیط دیجیتال و امکان اجاره دامنه و فضا در کشورهای مختلف، و نیز کمرنگ شدن مرزهای جغرافیایی در انتشار اطلاعات، معیارهای مذکور با سؤال‌ها و ابهاماتی فراوانی مواجه می‌شود. ماهیت محیط اینترنت مرزهای جغرافیایی را کمرنگ کرده و وابستگی انتشار اطلاعات را به مرزهای جغرافیایی از بین برده است. تفاوت‌های قوانین حقوق مؤلف در کشورهای مختلف جهان - هر چند از اصول اساسی نسبتاً یکسانی برخوردارند - مشکلاتی را با توجه به این ویژگی اینترنت ایجاد می‌کند.

حق مؤلف در محیط دیجیتال

در جوامع اطلاعاتی کنونی، افکار و عقاید و نهایتاً اطلاعات ثروت محسوب شده و به آن به دیده کالایی با ارزش می‌نگرند. از جمله مهم‌ترین دلایل تغییر نگرش نسبت به اطلاعات، رشد اخیر فن‌آوری‌های رایانه‌ای و نیز گسترش نشر الکترونیکی یا نشر رومیزی است. این‌گونه تغییرات و پیشرفت‌ها، پرسش‌های فراوانی را برانگیخته است؛ از جمله اینکه: آیا قوانین جاری حق مؤلف یا مالکیت معنوی می‌تواند از همه آثار موجود در محیط الکترونیکی حمایت کند، یا نیاز به تصویب قوانین متناسب با محیط‌های جدید می‌باشد؟ البته نباید فراموش کرد که هدف اصلی قانون حق مؤلف، پاسداری از حقوق مادی و معنوی پدیدآورندگان آثار و ایجاد اطمینان از دستیابی جامعه به اطلاعات موردنیاز خود است نه آنکه با

رایانه‌ای ایجاد می‌شوند؛ تشخیص اینکه پدیدآورندگان این آثار چه کسانی هستند، بسیار مشکل است. این نوع آثار مشکلاتی در خصوص تعیین «مؤلف» برای قانون حق مؤلف به‌وجود آورده‌اند، چرا که قانون حق مؤلف همیشه فرض را بر این قرار داده است که آثار مورد حمایت این قانون، پدیدآورندگان انسانی خواهند داشت که مسئولیت محتوایی اثر را نیز خواهند پذیرفت (ساموئلسون، ۲۰۰۰).

پس از انتشار یک اثر به‌صورت درون‌خطی امکان نسخه‌برداری از اثر در کمتر از یک ثانیه وجود دارد. بدیهی است که چنین امکانی در محیط چاپی امکان‌پذیر نبوده است (زایلینسکی، ۱۳۷۷، ص ۳۵۰). همچنین می‌توان اطلاعات تکثیرشده را برای میلیون‌ها نفر ارسال کرد.

محیط دیجیتالی توانایی‌هایی بیش از بازتولید صرف اطلاعات را دارد و می‌تواند اطلاعات را تغییر شکل داده و به جای دیگری منتقل کند. به این ترتیب استفاده‌کننده نهایی ممکن است آن را مصنوع اصلی قلمداد کند که به زیان اعتبار و آبروی ناشر تمام می‌شود (زایلینسکی، صص ۳۵۱-۳۵۲).

در کنواسیون‌های و موافقت‌نامه‌های راجع به حمایت از حقوق مالکیت ادبی و هنری یا حق مؤلف، دو معیار «تابعیت» و «نخستین انتشار»، مهم‌ترین معیارهای حمایت از صاحبان حق و موضوعات مورد حمایت در محیط واقعی به‌شمار می‌آیند (صادقی، ۱۳۸۶، ص ۲۳). منظور از تابعیت این است که پدیدآورنده اثر، تبعه یکی از کشورهای عضو کنوانسیون‌های بین‌المللی باشد و منظور از نخستین انتشار این است که اثر برای اولین بار در یکی از کشورهای عضو

بسیاری از مقررات حق مؤلف سنتی بر محیط دیجیتال نیز صدق می‌کند و گواه این ادعا، بررسی مهم‌ترین معاهده بین‌المللی، «معاهده حقوق مالکیت ادبی و هنری سازمان جهانی مالکیت فکری (وایپو)»، در زمینه تأثیر اینترنت بر حقوق مالکیت ادبی و هنری است؛ بررسی معاهده نشان می‌دهد، که مقررات ماهوی مفصلی مطرح نشده و در بسیاری از موارد به کنوانسیون برن و موافقت‌نامه تریپس ارجاع شده است

اعمال چنین قوانینی دسترسی به اطلاعات را محدود نماید (رضایی شریف‌آبادی، ۱۳۷۶، ۱۸).

نشر الکترونیک به‌عنوان یکی مجراها و قالب‌های انتشار و انتقال اطلاعات، اکنون چالش‌های تازه‌ای را پیش‌روی همگان قرار داده و به‌رغم گسترش وسیع در سطح جهان، در برخی حوزه‌ها با موانع و مشکلات فراوانی دست به‌گریبان است که حق مؤلف یکی از آنها است. این نکته که کاربران اینترنت تا چه اندازه مجاز به تکثیر منابع الکترونیکی موجود هستند؟ چگونه بر این موضوع نظارت خواهد شد؟ یا اینکه آیا نمایش یک مدرک در یک مرورگر، نسخه‌برداری از اثر است؟ از جمله مسائلی هستند که هنوز پاسخ کاملاً روشنی برای آنها یافته نشده است.

شاید برخی افراد تصور کنند که معنای کامل نسخه‌برداری یا «بازتولید» را می‌دانند درحالی‌که این عمل در موقعیت‌های بسیاری رخ می‌دهد که استفاده‌کننده حتی از آن آگاهی ندارد. مثلاً دیدن اطلاعات بر روی صفحه نمایشگر رایانه، بدون نسخه‌برداری یا بازتولید (ذخیره‌سازی موقت)، ناممکن است. طبق قوانین حق مؤلف، عمل بازتولید از حقوق انحصاری صاحبان حقوق است و باید از صاحبان حقوق کسب اجازه شود. بنابراین، استفاده‌کنندگان از شبکه‌های درون‌خطی برای دیدن اطلاعات مجبور به ذخیره‌سازی موقت آن در حافظه رایانه هستند. در این صورت آیا واقعاً چنین عملی «بازتولید» نامیده می‌شود یا خیر؟ در این‌باره نظرات متفاوتی وجود دارد. مثلاً شورای مجامع اروپا^۱ بر این باور است که ذخیره‌سازی موقت نیز بازتولید اثر است و از حقوق انحصاری صاحبان حق به‌شمار می‌آید. قانون حق مؤلف ذاتاً سیطره‌ای دارد اما شبکه‌هایی اطلاعاتی «شبکه جهانی وب»^۲ از لحاظ ساختار و ماهیت بین‌المللی هستند. استفاده‌کنندگان این شبکه‌های بین‌المللی باید از کدام قانون تبعیت کنند؟ قوانین کشوری که استفاده‌کننده در آنجا قرار دارد و دریافت‌کننده اطلاعات است یا قوانین کشوری که منشأ صدور اطلاعات بوده است؟ «نظریه‌های صدور و دریافت»^۳ - یعنی اجرای قانون کشوری که منشأ صدور اطلاعات است یا کشوری که دریافت‌کننده اطلاعات است - نمی‌تواند دقیقاً در محیط دیجیتال کاربرد داشته باشد. هنگامی که استفاده‌کننده در هنگام تورق در شبکه جهانی وب، و به منظور دسترسی از راه دور به اطلاعات مکانی را کلیک می‌کند، او آگاه نیست که آیا این اطلاعات را مستقیماً از همان سایت و کشور میزبانی که در حال تورق منابع آن است دریافت می‌کند یا خیر، ممکن

است از سایتی در کشوری ثالث نشأت گرفته باشد. در این حالت تکلیف چیست؟ در این رابطه نظریه دریافت بسیار ساده است: قوانین کشوری که استفاده‌کننده در آنجا قرار دارد. بر سایر قوانین مرجع است این مسئله اما همیشه واضح و آشکار نیست. من به‌عنوان ساکن کشور «الف»، می‌توانم از خطوط تلفن برای اتصال به اینترنت در کشور «ب» استفاده کنم. از نگاه سیستم، من در کشور «ب» قرار دارم، این مسئله ممکن است بدهی باشد اما اهمیت بسزایی دارد (صفری، ۱۳۸۱، ۸۶).

عصر دیجیتال برای حق مؤلف - چه برای صاحبان و چه برای بهره‌گیران از اطلاعات - چالش‌های جدید ایجاد کرده است. اینترنت، بیش از پیش به‌رسانه‌ای مناسب برای تحویل منابع اطلاعاتی بدل شده است و افراد می‌توانند به همه انواع منابع اطلاعاتی دسترسی یابند. اینترنت این امکان را فراهم آورده است که با فشار دگمه موشواره از مدارک، فیلم سینمایی، موسیقی، نرم‌افزار و آثار گرافیکی، نسخه‌های متعددی تهیه کرد که از نسخه اصلی آن قابل تشخیص نباشد. در عرض چند دقیقه می‌توان این نسخه‌ها را بر روی رایانه‌های سراسر جهان منتشر کرد.

آنچه مسلم است این است که بسیاری از مقررات حق مؤلف سنتی بر محیط دیجیتال نیز صدق می‌کند و گواه این ادعا، بررسی مهم‌ترین معاهده بین‌المللی، «معاهده حقوق مالکیت ادبی و هنری سازمان جهانی مالکیت فکری (وایپو)»، در زمینه تأثیر اینترنت بر حقوق مالکیت ادبی و هنری است؛ بررسی معاهده نشان می‌دهد، که مقررات ماهوی مفصلی مطرح نشده و در بسیاری از موارد به کنوانسیون برن و موافقت‌نامه تریپس ارجاع شده است (صادقی، ۱۳۸۶، ص ۴). در دسامبر ۱۹۹۶، در پاسخ به چالش‌های این حوزه، دو معاهده در راستای حمایت از سازمان جهانی مالکیت معنوی به تصویب رسید که حق مؤلف در اینترنت را نیز دربر می‌گیرد. یکی از این دو، «معاهده حق مؤلف سازمان جهانی مالکیت معنوی (WCT)» است که به حمایت از مؤلفان آثار ادبی و هنری می‌پردازد. دیگری، یعنی «معاهده آثار اجرایی-نمایشی و آوانگاشت‌های وایپو (WPPT)» است که برخی حقوق جانبی نظیر حقوق اجراکنندگان آثار اجرایی، نمایشی و حقوق تولیدکنندگان آوانگاشت را مورد حمایت قرار می‌دهد. گرچه در دو معاهد مذکور، قواعد اساسی برای تبیین و تضمین حمایت از حق مؤلف و حقوق جانبی در عصر دیجیتال پیش‌بینی شده است، اما برخی مسائل حل نشده همچنان در

سطح بین‌المللی وجود دارند. از جمله این مسائل می‌توان به مسئولیت تأمین‌کنندگان خدمات رایانه‌ای، موضوعات جدید و حقوق و مسائل مربوط به حقوق خصوصی بین‌المللی اشاره کرد. واپیو همچنان این مسائل را در دست بررسی دارد و در جستجوی راه‌حل‌هایی برای آن‌هاست (بلوم کویست، ۱۳۸۱ (ب)، ۲۱۲).

دو معاهده مذکور، حقوق انحصاری انتقال آثار ادبی و هنری را به عموم مردم - با سیم و بدون سیم - برای پدیدآورندگان پیش‌بینی می‌کنند؛ برای حفاظت از تکثیر غیرمجاز، راهکارهای مناسب قانونی فراهم می‌کنند؛ و اختیارات، محدودیت‌ها و استثنائات قانونی قابل اعمال در حوزه دیجیتال را تعریف می‌کنند که با بهره‌برداری معمول از اثر و اندیشه‌های نویسنده منافاتی ندارد (اسمیت، ۲۰۰۲، ص ۱۵).

هدف از تصویب WCT و WPPT روزآمدسازی و تکمیل معاهدات کنونی واپیو در حوزه حق مؤلف و حقوق جانبی - یعنی «کنوانسیون برن» و «کنوانسیون بین‌المللی حمایت از اجراکنندگان، تولیدکنندگان آوانگاشت و سازمان‌های رادیویی و تلویزیونی» (موسوم به «کنوانسیون رم») است تا بتوان به تحولات حاصل در عرصه فن‌آوری پاسخ گفت. از زمان تصویب این کنوانسیون (یک ربع قرن پیش)، آثار، بازارها و شیوه‌های بهره‌گیری جدیدی ظهور کرده است. در این معاهدات به روشنی تصریح گردیده است که حقوق کنونی در محیط دیجیتالی نیز اعمال شود. همانطور که مطرح شد، اگر به‌دقت بررسی شود مشخص خواهد شد که حق مؤلف فارغ از شکل رسانه‌ها، تمام منابع خلاقانه را در بر می‌گیرد و تنها باید در دستورالعمل اجرایی این قوانین ویژگی‌های محصول در نظر گرفته شود.

برای ایجاد و حفظ تعادل منصفانه بین صاحبان حقوق و منابع عمومی، تصریح شده است که کشورها آزاد هستند تا استثنائات و محدودیت‌های مربوط به حقوق در محیط دیجیتالی را خود تعیین کنند. کشورها می‌توانند در شرایط مختلف و در مورد استفاده‌هایی که متضمن منافع عمومی است - مثل اهداف آموزشی و پژوهشی غیرانتفاعی - استثنائاتی را در نظر بگیرند.

معاهدات ۱۹۹۶ کشورها را وامی‌دارد تا علاوه بر تأمین حقوق، دو نوع متمم فن‌آورانه را نیز در حوزه حقوق فراهم آورند. هدف از تعیین این دو متمم آن است که صاحبان حقوق بتوانند برای حفاظت از حقوق و نیز صدور مجوز برای آثار خود

از فن‌آوری بهره‌گیرند. نخستین متمم - ماده «ضدگریز» - به سرقت اطلاعاتی مربوط است. این متمم کشورهای عضو را وامی‌دارد تا علیه گریز از اقدامات فن‌آورانه صاحبان حقوق، اقدامات قانونی تدارک ببینند. دومین متمم فن‌آورانه، با الزام کشورها به ممانعت از تغییر و یا حذف عمدی «اطلاعات مدیریت حقوق» - اطلاعاتی که همراه هر اثر حمایت شده وجود دارد و نوع اثر، آفرینندگان آن، اجراکننده یا مالک، مدت زمان و شرایط استفاده از آن را مشخص می‌نماید - اطمینان و اصالت فضای پیوسته را تأمین می‌کند (بلوم کویست، ۱۳۸۱، صص ۲۱۳-۲۱۴).

کنگره ایالات متحده در سال ۱۹۹۸ قانون حق مؤلف را بوسیله قانون حق مؤلف هزاره دیجیتال اصلاح کرد. این قانون از نظر مسایل برخط^{۱۲} واجد مقررات حایز اهمیتی است. قانون هزاره دیجیتال گریز از هر نوع فناوری که جهت محدود کردن دسترسی به اثر مشمول حق مؤلف بکار گرفته شده، مثل گذاشتن رمز عبور یا رمزگذاری کردن را ممنوع می‌کند. گریز مثل این است که فایل رمزگذاری شده‌ای که شامل اثر مشمول حق مؤلف است رمزگشایی شود یا رمز عبوری که برای دسترسی به اثر مشمول حق مؤلف تعبیه شده غیر فعال شود. قانون هزاره دیجیتال حذف یا تغییر اطلاعات مدیریت حق مؤلف اثر مشمول حق مؤلف را هم ممنوع می‌کند. اطلاعات مدیریت حق مؤلف شامل اطلاعاتی می‌شود مثل هشدار حق مؤلف، اسم پدیدآورنده یا مالک اثر، ضوابط استفاده از اثر و ارقام و علائمی که مربوط به این اطلاعات می‌شوند. همچنین قانون هزاره محدودیت‌هایی را در جهت حمایت از حق مؤلف آثار مشمول حمایت، برای ارائه‌دهندگان خدمات اینترنت وضع کرده است. در نهایت این قانون به مالک رایانه اجازه می‌دهد در خلال پشتیبانی یا تعمیر رایانه یک نسخه (پشتیبانی) از برنامه داشته باشد. برای اینکه مالک رایانه از چنین حمایتی برخوردار باشد بایستی ذخیره این نسخه، تنها در خلال پشتیبانی یا تعمیر رایانه باشد و بلافاصله پس از اتمام آن حذف و منهدم شود (نقض حق ...، ص ۶۸).

منابع ارسالی بر روی اینترنت یا منابعی که بر روی خدمات دهندگان وب قرار دارند، معمولاً همانند منابع موجود در سایر رسانه‌ها (کتاب، نوار، غیره) تحت حمایت حق مؤلف قرار می‌گیرند. بنابراین، هر کس بخواهد منابع دارای حق مؤلف را بر روی اینترنت قرار دهد یا چنین منابعی را که دیگران روی اینترنت قرار داده‌اند پخش، اشاعه یا دریافت

برای ایجاد و حفظ تعادل منصفانه بین صاحبان حقوق و منابع عمومی، تصریح شده است که کشورها آزاد هستند تا استثنائات و محدودیت‌های مربوط به حقوق در محیط دیجیتالی را خود تعیین کنند

ممکن است وقتی به صفحه وب سایتی مشخص نگاه می‌کنید، رایانه شما نسخه موقتی از صفحه‌ای که مشاهده و مطالعه کرده‌اید را ایجاد کند. شما نمی‌توانید بدون داشتن مجوز آن صفحه را در قالبی تازه منتشر کنید یا آن را به صفحه وب شخصی خود ضمیمه نمایید، مگر آنکه مشمول شرایط استفاده منصفانه قرار گیرد

نمایند، باید از صاحبان حقوق آنها اجازه بگیرد. (نوروزی، ۱۳۸۱، ص ۱۳۴).

اگر نسخه‌ای از کتاب به کتابخانه یا فرد فروخته شود، درآمد حاصله بین فروشنده، ناشر، نویسنده و دیگر عوامل تقسیم می‌شود. در حالیکه هزینه استفاده از اطلاعات پیوسته ممکن است بر مبنای مقدار ساعت استفاده محاسبه شود. برای استفاده صحیح و قانونی از آثار در محیط دیجیتال، سازمان متولی حق مؤلف باید کاربران را با قوانین حق اثر آشنا کند و سیاست‌هایی را برای پایان دادن به تکرار تخلفات اتخاذ نماید.

ممکن است وقتی به صفحه وب سایتی مشخص نگاه می‌کنید، رایانه شما نسخه موقتی از صفحه‌ای که مشاهده و مطالعه کرده‌اید را ایجاد کند. شما نمی‌توانید بدون داشتن مجوز آن صفحه را در قالبی تازه منتشر کنید یا آن را به صفحه وب شخصی خود ضمیمه نمایید، مگر آنکه مشمول شرایط استفاده منصفانه قرار گیرد (نوروزی، ۱۳۸۱، ۱۲۳).

یکی از موضوعات معمول در محیط اینترنت، ایجاد پیوندهای^{۱۳} مختلف و استفاده از امکان بسیار جذاب فرایبوند^{۱۴} در سایت‌های وبی است. پیوند کمک می‌کند تا کاربر با کلیک کردن روی متن یا تصویر پیوندی، به سایت وب دیگری متصل شود و در برخی مواقع پیوند مستقیماً به صفحات داخلی دیگری (پیوند عمیق)، نه صفحه اصلی سایت، متصل می‌کند؛ و در حقیقت به جای اتصال به صفحه اصلی سایت، کاربر را مستقیماً به مقاله مورد نظر وصل می‌کند. اگرچه صرف گذاشتن پیوند نقض حق مؤلف نیست، اما اگر پیوند

منابع تحت حمایت قانون حق مؤلف در محیط اینترنت

موضوعاتی که به صورت معمول در بیرون از محیط دیجیتال تحت حمایت قوانین حق مؤلف هستند، در محیط دیجیتال نیز تحت حمایت این قوانین هستند و تغییر محیط تغییری در ماهیت و اصل حمایت از آنها ایجاد نکرده است. به عبارتی تمام آثاری که حاصل فکر و خلاقیت انسان است فارغ از رسانه و بستری که عرضه می‌شوند مشمول قانون حق مؤلف می‌شوند و مورد حمایت قرار می‌گیرند. کتاب، مقاله، فیلم،

زمان انتشار آنها است.^۶

بر اساس ماده ۵ معاهده حقوق مالکیت ادبی و هنری وایبو «هر نوع گردآوری داده و یا اطلاعات دیگری که به صرف گزینش و یا ترتیب بخشیدن به محتویات آن، به معنای خلق آثار فکری قلمداد شود، از حمایت برخوردار است. این حمایت شامل خود داده و یا اطلاعات مزبور نگردیده و به حق مالکیت فکری از قبل موجود در داده و یا اطلاعات گردآوری شده هیچ گونه خللی وارد نخواهد کرد» (صادقی، ۱۳۸۶، ص ۱۲).

اشتراک در پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن یا چکیده، مثل اِسکو^۷ و اخذ مجوز نسخه‌برداری یا چاپ متن کامل مقالات، توزیع و اشاعه مجدد آنها را توجیه نمی‌کند و برای توزیع و اشاعه مجدد باید مجوز رسمی از ناشر اخذ شود. البته ممکن است بر اساس قوانین استفاده منصفانه بتوان صرفاً به آدرس مقاله پیوندی برقرار کرد (نوروزی، ۱۳۸۱، ۱۴۳).

چند رسانه‌ای‌های یکی دیگر از منابع الکترونیکی بسیار مهمی هستند که مورد حمایت قوانین حق مؤلف قرار می‌گیرند. در دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی اصطلاح چند رسانه‌ای به «ترکیب رسانه‌های منفرد نظیر فیلم، ویدیو، موسیقی، کلام، عکس، پایگاه‌های اطلاعاتی، و جز آن اطلاق شده است که از طریق فن آوری رایانه به صورت محصولی واحد بر محملی دیجیتالی ذخیره شده باشد» (کوشا، ۱۳۸۱، ۷۲۵). قبل از استفاده از هر اثری در تولید چند رسانه‌ای‌ها و آرایه آن بر روی لوح فشرده، فلاپی دیسک یا شبکه‌های اطلاع‌رسانی، باید اجازه استفاده آن را از مالک اصلی دریافت کرد؛ در غیر این صورت ممکن است به دلیل زیر پا گذاشتن قانون حق مؤلف، مسئولان سیستم مورد پیگرد قانونی قرار گیرند (عبدلی، کوشا، ۱۳۸۱، ص ۴۹).

حمایت از نرم‌افزارها اگر چه از قبل در قالب قوانین ملی و بین‌المللی دیده شده بود، اما پدیده اینترنت باعث شده تا نوع جدیدی از نرم‌افزار به گروه مشمولان حمایت از مالکیت ادبی و هنری افزوده شود. ماده ۴ معاهده حقوق مالکیت ادبی و هنری وایبو صراحتاً به این نوع نرم‌افزارها اشاره نکرده و حتی به جای اصطلاح نرم‌افزار از عبارت «برنامه‌های رایانه‌ای» استفاده نموده است. با این حال اطلاق عبارت ماده ۴ به گونه‌ای است که به راحتی شامل منابع چند رسانه‌ای نیز می‌شود. در واقع، تهیه‌کنندگان معاهده، برای انطباق موضوع با تحولات الکترونیکی جدید، عبارت «برنامه‌های رایانه‌ای، قطع نظر از وسیله و یا شکل ابراز آن‌ها» را به کار برده‌اند.

آهنگ و نظایر آن همان‌طور که در محیط عادی مورد حمایت قوانین حق مؤلف قرار دارند در محیط دیجیتالی نیز از این قاعده مستثنی نیستند و مورد توجه و حمایت قرار می‌گیرند. از آنجایی که تکثیر و سوء استفاده از این آثار بسیار راحت‌تر از منابع غیر الکترونیک است، این آثار ضمن نیاز به قوانین حامی، سازوکارهایی هم برای کنترل و نظارت لازم دارند. علاوه بر آن اینترنت و محیط‌های دیجیتال دایره موضوعات مشمول این حقوق را افزوده و موضوعات جدیدی را به قلمرو آثار ادبی و هنری اضافه کرده است که منابع الکترونیکی، وبسایت‌های اینترنتی و چند رسانه‌ای‌ها^۸ از مهم‌ترین آنها به شمار می‌آیند. در ادامه به منابع دیجیتالی که تحت حمایت قوانین حق مؤلف قرار می‌گیرند، اشاره می‌شود.

وبسایت‌های اینترنتی که ترکیبی از مجموعه اطلاعات ذخیره شده بر روی یک رایانه هستند، در صورت برخورداری از اصالت در ترتیب و نحوه تنظیم مطالب، به عنوان یکی از مصادیق مالکیت ادبی، مشمول حمایت قرار می‌گیرند (صادقی، ۱۳۸۶، ص ۱۲). در یک سایت وب، طرح و نقشه زیربنایی منحصر به فرد یک صفحه وب (در صورتی که خلایق در تولید آن بکار رفته باشد) و محتویات آن از قبیل پیوندها، متن بدیع و زبان نشانه‌گذاری بی نظیر، آثار صوتی و تصویری، چند رسانه‌ای‌ها، فهرست سایت‌های وبی گردآوری شده از سوی یک شخص یا سازمان و همه عناصر و اجزای منحصر به فرد دیگری که ماهیت اصلی منابع موجود بر روی سایت‌های وب را صفحه‌آرایی و ایجاد کرده است، تحت حمایت حق مؤلف قرار دارند.

استفاده‌کننده پیش از استفاده از اطلاعات موجود بر روی سایت‌ها باید آن را کاملاً بررسی کرده و از مجانی بودن آن اطمینان حاصل کند. اگر از مجانی بودن آن اطمینان حاصل نشد، باید برای استفاده از آن اجازه بگیرد، حتی اگر می‌خواهد از منابع نقل و قول کند. بیشتر منابع موجود بر روی یک سایت وبی از حمایت قانون حق مؤلف برخوردار هستند. صرفاً به این دلیل که چیزی بر روی سایت وب قرار دارد، به معنی جواز برای استفاده دلخواه از آن منبع نیست. (نوروزی، ۱۳۸۱، ۱۳۷).

پایگاه‌های داده الکترونیکی یکی دیگر از منابع الکترونیکی هستند که تحت حمایت قوانین حق مؤلف هستند. پایگاه‌های اطلاعاتی به دلیل انتخاب و تنظیم محتوای اطلاعاتی خود می‌توانند در حمایت حق مؤلف قرار گیرند. مدت حمایت از پایگاه‌های اطلاعاتی ۱۵ سال تمام از

اشتراک در پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن یا چکیده، مثل اِسکو^۷ و اخذ مجوز نسخه‌برداری یا چاپ متن کامل مقالات، توزیع و اشاعه مجدد آنها را توجیه نمی‌کند و برای توزیع و اشاعه مجدد باید مجوز رسمی از ناشر اخذ شود

نتیجه‌گیری

فن‌آوری دیجیتال، اشاعه و بهره‌گیری از آفریده‌های فکری تحت حمایت را به صورت دیجیتالی و از طریق شبکه‌های دوسویه امکان‌پذیر می‌سازد. امکان انتقال و تکثیر نسخه‌ای کاملاً مشابه به نسخه اصلی با کمترین هزینه و زمان در محیط دیجیتال، به روزآوری نظام‌های حقوقی و نظام‌های جاری در کشورهای مختلف را ضروری می‌سازد تا بتوان در برابر فن‌آوری‌های نوین واکنش موثر و مناسبی نشان داد و ابزار لازم برای تداوم و تقویت فرآیند توسعه صنایع فرهنگی و اطلاع‌رسانی که از حمایت حق مؤلف و حقوق جانبی برخوردارند را فراهم ساخت.

در نتیجه تحولات حوزه تولید و عرضه اطلاعات، قوانین بسیاری از کشورهای پیشرفته اصلاح و معاهده‌های مختلفی در سطح بین‌المللی تصویب شد. قوانینی ایران نیز دستخوش تحولاتی بود و قوانینی از جمله قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای ۱۳۷۹ و قانون تجارت الکترونیک ۱۳۸۲ برای حمایت از آثار الکترونیک تصویب شدند تا بتواند ضمن حمایت از حقوق مادی و معنوی پدیدآورندگان آثار، دسترس‌پذیری مناسب اطلاعات را برای مردم فراهم سازند. چرا که تنها با ارائه اختیارات معقول به پدیدآورندگان و ناشران برای نظارت بر فرآیند استفاده از آثار و نیز فراهم‌آوری امکان بهره‌مندی از منافع مادی و معنوی این آثار است که می‌توان انگیزه تولید و توزیع آثار فکری را تقویت کرد.

همه منابعی که حاصل فکر و اندیشه انسانی هستند، بدون توجه به رسانه آنها تحت حمایت قوانین حقوق مؤلف هستند و تغییر رسانه و محیط، تغییری در ماهیت حمایت از این آثار نمی‌کند. منابعی مانند کتاب، فیلم، منابع چندرسانه‌ای، سایت‌های وبی و همه منابعی که در تولید آنها خلاقیت و نوآوری بکار رفته است و اصالت اثر حفظ شده، تحت حمایت قوانین می‌باشد. ولی با توجه به امکاناتی که محیط دیجیتال برای تکثیر راحت و توزیع وسیع اطلاعات فراهم می‌کند، به روزآوری قوانین و همگام کردن آن با تحولات شتابان عصر اطلاعات ضروری است تا ضامن دسترس مردم به اطلاعات و مشوق پدیدآورندگان برای ارائه اطلاعات باشد.

پی‌نوشت‌ها:

1. dariushmatlabi@yahoo.com

۲. «حق مؤلف»، در این نوشته معادلی برای واژه «حق نشر» کپی‌رایت (Copy right) در نظر گرفته شده است.

مطابق این ماده «برنامه رایانه‌ای به‌عنوان آثار ادبی در چارچوب ماده ۲ کنوانسیون برن از حمایت برخوردارند و این حمایت به برنامه‌های رایانه‌ای قطع نظر از وسیله و یا شکل ابراز آن‌ها تسری دارد» (صادقی، ۱۳۸۶، ۱۶).

در حقوق ایران، قانون تجارت الکترونیک سال ۸۲، به برخی از موضوعات مورد حمایت در بستر مبادلات الکترونیکی تصریح کرده و بقیه را به قانون حمایت حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸، قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی مصوب ۱۳۵۱ و قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹ ارجاع داده است. مطابق ماده ۶۲ قانون تجارت الکترونیک، «کلیه آثار و تالیفاتی که در قالب داده پیام می‌باشند از جمله اطلاعات، نرم‌افزارها، برنامه‌های رایانه‌ای، ابزار و روش‌های رایانه‌ای و پایگاه‌های داده و همچنین حمایت از حقوق مالکیت فکری در بستر مبادلات الکترونیکی شامل ... حق مؤلف ...» مشمول حمایت این قانون خواهند بود. در نتیجه به استناد این ماده می‌توان گفت که در حقوق ما، زبان نشانه‌گذاری فرامتن (HTML) و نرم‌افزارهای چند منظوره - تشکیل دهنده بخشی از یک وب‌سایت اینترنتی هستند - به‌عنوان یک اثر ادبی (نرم‌افزار) مشمول حمایت می‌باشند. از این رو می‌توان همچنین در صدر این ماده از آثار تحت حمایت قانون ۱۳۴۸، ۱۳۵۱ و ۱۳۷۹ سخن به میان آورد (صادقی، ۱۳۸۶، ص ۱۶).

همه منابعی که حاصل فکر و اندیشه انسانی هستند، بدون توجه به رسانه آنها تحت حمایت قوانین حقوق مؤلف هستند و تغییر رسانه و محیط، تغییری در ماهیت حمایت از این آثار نمی‌کند

کتاب
اطلاعات ارتباطات دانش‌های

۵. زایلینسکی. کریستوفر (۱۳۷۷). «عصر الکترونیک و فقرای اطلاعاتی: فرصت‌ها و مخاطرات». ترجمه عباس گیلوری. در فراگام‌هایی در اطلاع‌رسانی: گزیده مقالات نوزدهمین کنفرانس بین‌المللی اطلاع‌رسانی پیوسته». تهران: مرکز اطلاع‌رسانی و خدمات علمی جهاد سازندگی، ۱۳۷۷.ص.
۶. سلطانی، پوری و راستین، فروردین (۱۳۷۲). اصطلاحنامه کتابداری (ویرایش دوم). تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
۷. صادقی، محسن (۱۳۸۶). حمایت از حقوق مالکیت فکری در محیط اینترنت. تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
۸. صفری، مهدی (۱۳۸۱). «حق مؤلف در عصر دیجیتال: با تأکید بر عناصر زنجیره اطلاعات». کتابخانه‌های دیجیتالی: گزیده مقالات همایش سراسری بسوی کتابخانه‌های دیجیتالی، تغییر یا تحول کتابخانه‌های سنتی. گردآوری و ویراستاری سعید رضایی شریف‌آبادی. تهران: دبیرش. ص ۸۱-۹۸.
۹. عبدلی، مهشید و کوشا، کیوان (۱۳۸۱). «حق مؤلف در نشر چندرسانه‌ای: چالش نوین در عصر خصوصی‌سازی و آزادسازی رسانه‌ها». پیام ارتباطات. ش ۲۷. صص ۴۸-۵۱.
۱۰. کورنیش، گراهام پ (۱۳۷۶). «حق مؤلف منابع الکتریکی: مسائل و راه‌حلیها». ترجمه امیر غائبی، گزیده مقالات ایفلا: (۲۵-۳۱ اوت ۱۹۹۶). تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران. ص ۲۴۲-۲۵۰.
۱۱. کوشا، کیوان (۱۳۸۱). «چند رسانه‌ای‌ها». دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی. ویراستار عباس حرّی.
۱۲. لایقی، غلامرضا (۱۳۸۱). کپی رایت در کشورهای پیشرفته اسلامی. تهران: خانه کتاب.
۱۳. نوروزی، علیرضا (۱۳۸۱). حقوق مالکیت فکری: حق مؤلف و مالکیت صنعتی. تهران: چاپار.
14. Samuelson, Pamela (2000). "Copyright, Digital data, and fair Use in Digital Network Environments". [online], Available: <http://www.lextum.umontreal.ca/en/eqipes/technolog/coufer.html> [Accessed 21 oct. 2007].
15. Smith, Grannam J H. (2002). Internet law and Regulation. London: Sweet & Maxwell.
3. Phonograms
4. TRIPS
5. WIPO Copyright Treaty (WCT)
6. WPPT
۷. علاقه‌مندان برای مشاهده نارسایی‌های قوانین ایران، می‌توانند به مقاله‌ای که از نگارنده در سال ۱۳۸۶ با عنوان «حق مؤلف در محیط دیجیتال» در فصلنامه کتاب، شماره ۷۰ منتشر شده است، مراجعه کنند.
8. Reproduction
9. Council of European Communication
10. World Wide Web (WWW)
11. Emissio and Recieption Theoneg
12. On-Line
13. Links
14. Hyper-link
15. Multi-Media
۱۶. نظام حفظ حقوق پایگاه اطلاعاتی ممکن است در خود پایگاه و به صورت خودکار موجود باشد. این نظام خودکار است و پایگاه‌های اطلاعاتی در مقابل استخراج غیرمجاز و استفاده دوباره از محتویات اطلاعاتی حفاظت می‌شدند.
17. EBSCO
۱۸. یک زبان برنامه‌نویسی نشانه‌گذاری است که مرورگر می‌تواند این کدها را به شکل صفحه عادی نمایش دهد.

مأخذ:

۱. «نقض حق مؤلف در اینترنت». (۱۳۸۳). دنیای کامپیوتر و ارتباطات. ترجمه محمد مهدی حسن‌پور. ۴(۲۸)، صص ۶۶-۶۸.
۲. استلاکنین (۱۳۷۹). فرهنگ فشرده کتابداری و اطلاع‌رسانی. ترجمه فاطمه اسدی کرگانی؛ ویراستار عبدالحسین آذرنگ. تهران: کتابدار.
۳. بلوم کویست، یورگن (۱۳۸۱). «برنامه کارکنونی وایپو در حوزه کپی‌رایت و حقوق جانبی». سخنرانی‌ها و مقالات همایش تخصصی بررسی حقوق نشر کتاب در ایران: چالش‌ها، رهیافت‌ها. زیر نظر مرتضی شفیعی شکیب. تهران: خانه کتاب. ص ۲۱۱-۲۲۷.
۴. رضایی شریف‌آبادی، سعید (۱۳۷۶). «مالکیت معنوی در عصر الکترونیک». فصلنامه کتاب، دوره هشتم، شماره ۳، ص ۱۸-۲۵.